

ارزیابی مدیریت شهر اهواز در چارچوب حکمرانی خوب شهری

لطفعلی کوزه‌گر^۱، علی اصغر آدینه‌وند^۲، مهدی علیان^۳ و نرگس نظری^۴

تاریخ دریافت: ۹۴/۱۰/۱۸

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۱/۱۹

چکیده: وضعیت مدیریت شهری، ضعف‌های فراوانی دارد و از رویکردهای پایداری فاصله دارد. در همین راستا به نظر می‌رسد الگوی حکمرانی خوب شهری، پیشنهاد مناسبی برای وضعیت شهرهای امروزی باشد. الگوی حکمرانی خوب شهری با در نظر گرفتن جامعه مدنی، بخش دولتی و همچنین بخش خصوصی، سعی در نیل به پایداری شهر و تعالی شهروندان دارد. هدف تحقیق حاضر این است که مؤلفه‌های اصلی حکمرانی خوب شهری را مورد مطالعه قرار دهد و با معرفی‌سازی از مؤلفه‌های کلان حکمرانی خوب شهری، میزان رعایت اصول حکمرانی خوب شهری را در شهر اهواز (مناطق هشتگانه) مورد بررسی قرار دهد. پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از لحاظ روش مطالعه، توصیفی-تحلیلی است. شیوه جمع‌آوری اطلاعات پیمایشی-کتابخانه‌ای و جامعه آماری استفاده شده در این تحقیق سه گروه شهروندان، بخش دولت و همچنین بخش خصوصی است. در این تحقیق از روش نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌بندی شده و برای تحلیل نتایج از آزمون رگرسیون (روش Enter) استفاده شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، ارزیابی شهر اهواز را در چهارچوب حکمرانی خوب شهری با میانگین کل ۲/۲۰۱۲ در وضعیتی پایین‌تر از متوسط و تا حدودی ضعیف است. همچنین بررسی روابط تراکم جمعیت، نرخ بی‌سوادی و درصد بیکاری نشان از معناداری ارتباط آنها با چارچوب حکمرانی خوب دارد. علاوه بر این مقدار بتا محاسبه شده نیز نشان داد که مؤلفه حاکمیت قانون، مشارکت و عدالت بالاترین میزان اهمیت و تأثیرگذاری را بر ارزیابی متغیر وابسته (مناطق هشتگانه) داشته است. اولویت مؤلفه حاکمیت قانون بر مشارکت، عدالت و همچنین سایر مؤلفه‌های حکمرانی خوب نشان می‌دهد، که بالاترین میزان تأثیرگذاری متعلق به این مؤلفه است. زیرا در یک بستر قانونمند است که، یک شهر می‌تواند وضعیت در حال بهبودی را برای خود تأمین کند و مؤلفه حاکمیت قانون، به مثابه پیش‌فرضی بر سایر مؤلفه‌ها اهمیت بالایی دارد و سایر مؤلفه‌ها در بستری به نام قانونمندی که معنا پیدا می‌کنند.

واژگان کلیدی: حکمرانی خوب شهری، جامعه مدنی، بخش دولتی، بخش خصوصی، شهر اهواز.

۱ استادیار، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۲ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۳ دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

۴ دانشجوی دکتری جغرافیا برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

۱- مقدمه

تحولات دوران حاضر (به‌ویژه نیم قرن اخیر) شکل جدیدی به جامعه‌شناسی شهری و همچنین روابط بین آن داده است. جامعه نوین شهری با ویژگی‌هایی چون ناهمگونی جمعیتی، تحرک اجتماعی بالا، تفکیک و قشربندی گسترده و سازماندهی اجتماعی و سیاسی جدید به همراه مطالبات گوناگون و پراکنده سیاسی اجتماعی و مدنی شهروندان، زمینه‌ای برای شکل‌گیری روابط جدید میان آنان و حکومت‌های محلی (دولت‌های شهری) شده است (اکبری، ۱۳۸۶: ۲). از سویی دیگر، با مطرح شدن رویکرد حکمرانی خوب شهری^۱ در مدیریت شهری طی دهه اخیر، اثرگذاری همه ارکان تأثیرگذار شهری بر مدیریت شهر، با تمام سازوکارهایی که به سوی تعالی شهر و شهروندان در حرکت است، به طور جدی مورد تأکید قرار گرفته است (شهیدی، ۱۳۸۶: ۴۶). محوریت این رویکرد در مدیریت شهری، توسعه‌ای مردم‌سالار و برابرخواهانه، برای تأثیرگذاری تمامی نیروهای ذینفع و ذینفوذ در اداره امور شهراست و همچنین پاسخ‌گویی به همه‌ی نیازهای این گروه‌هاست. این تحولات طبیعتاً زمینه را برای دیدگاهی جدید در مدیریت (به‌ویژه مدیریت شهری) باز کرده است. بر اساس این دیدگاه جدید، حکمرانی فرآیندی است که مشکلات و معضلات جامعه (جامعه شهری و شهر) را با تلاش و تکاپوی جمعی و با اتکاء به قدرت عمومی و به‌کارگیری آن حل و سامان می‌دهد. هرگاه چنین مفهومی از حکمرانی بر کیفیت و نحوه انجام وظایف آن تأکید کند، مفهوم حکمرانی خوب شهری^۲ مطرح می‌شود (اکبری، ۱۳۸۶: ۱۴). این واژه شاید برای اولین بار در سال ۱۹۷۹ توسط ویلیام سون^۳ در ادبیات اقتصادی به‌کار گرفته شد و از سال ۱۹۸۰ به بعد کاربرد این واژه بیشتر شد. هنگامی که بانک جهانی^۴ در سال ۱۹۸۹ گزارش سالانه خود را به حکمرانی خوب شهری اختصاص داد، هیچ کس تصور نمی‌کرد که حکمرانی خوب شهری جایگاه خود را بدین شکل در ادبیات توسعه گسترش دهد (ساسانیور، ۱۳۸۹: ۲). با پا گرفتن این تئوری و همچنین افزایش چشم‌گیر جمعیت

شهری و بالا رفتن میزان مطالبات شهروندان، دولت‌های مختلف که بازخورد سیاست‌های خود را در شهر می‌دیدند، عمیقاً حکمرانی خوب شهری را مورد مطالعه قرار دادند (اکبری، ۱۳۸۶: ۲۲) که نتیجه آن تعریفی از برنامه توسعه سازمان ملل متحد^۵ بود. از نظر این کمیته: "حکمرانی خوب شهری مجموعه‌ای از افراد، نهادها، بخش عمومی و خصوصی است که امور شهر را برنامه‌ریزی و اداره می‌نماید. در واقع، فرایند مستمری از تطبیق و همسوسازی منافع متضاد و متفاوت افراد و گروه‌هاست. این فرآیند شامل نهادهای رسمی و غیر رسمی و نیز سرمایه اجتماعی شهروندان است. حکمرانی شهری پیوند ناگسستنی با رفاه شهروندان دارد. حکمرانی خوب شهری باید شهروندان را در دسترسی به مزایای شهروندی یاری رساند.

شهرهای ایران به‌ویژه در سال‌های اخیر رشد شتابان و ناموزونی را تجربه کرده‌اند. با توجه به این رشد شتابان شهرنشینی و همچنین عدم وجود سیستم مدیریتی کارآمد، به نظر می‌رسد وجود سیستم مدیریتی جدید که نگرشی پویاتر به شهر و شهروندان داشته باشد، لازم است. شهر اهواز شهری دارای پیشینه‌ای دیرینه است، که تبلور نمادهای شهری در آن به گذشته دوری می‌رسد. با توجه به اینکه مدیریت شهرهای ایران در سطح مناسبی قرار ندارد، به نظر می‌رسد که شهر اهواز نیز از این قاعده مستثنی نیست و نیازمند سیستم مدیریتی جدید و پویاتری است، تا بتواند میزان اثرگذاری خود را در شهر افزایش دهد. در این تحقیق سعی شده است، شاخصه‌های مهم حکمرانی خوب شهری که جایگاه آن در توسعه و مدیریت شهری مورد تأیید همگان قرار گرفته است را (تا جایی که بعضی از صاحب‌نظران آن را تنها راه بهبود به شمار می‌آورند) مورد مطالعه قرار دهد و با معرفی‌سازی از مؤلفه‌های کلان حکمرانی خوب شهری، میزان رعایت اصول حکمرانی خوب شهری را در مناطق هشتگانه شهر اهواز مورد بررسی قرار دهد. به طور کلی این تحقیق بر این مفروضات استوار است که:

وضعیت شهر اهواز در چهارچوب حکمرانی خوب شهری نیست و همچنین بین مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری، برای تعیین میزان حکمرانی خوب شهری در سطح شهر اهواز اختلاف اهمیت وجود دارد.

^۱ Urban Good Governance

^۲ Good Governance

^۳ William Soon

^۴ World Bank

^۵ UNDP

۱- روندی که با آن کسانی در قدرت هستند به صورت آزاد انتخاب و جایگزین شوند.

۲- پاسخ‌گویی در برابر شهروندان

۳- ثبات سیاسی برای اعمال سیاست‌ها

۴- تأثیرگذاری حکومت‌های محلی

۵- وسعت قاعده

۶- تعادل بین شهروندان، دولت و بخش خصوصی

۷- قانونمندی

۸- کنترل فساد (Kaufman and Kaury, 2005:68; Kaufman, 2006:21)

در مقام تعریف، حکمرانی خوب شهری نوعی فرایند و ارتباط میان حکومت شهری و شهروندان است که هم حکومت شهری و هم جامعه مدنی را در بر می‌گیرد و بر حقانیت و تقویت عرصه عمومی تأکید دارد (برک پور، ۱۳۸۵:۴۹۸). همچنین اصطلاح حکمروایی به معنای تمرکز بر فرآیند چگونگی اقتدار و منابع اختصاص داده شده در جهت اقدام هماهنگ و کنترل شده است (Aylett, 2015:5). بنابر نظریه اکثر صاحب‌نظران، حکمرانی خوب شهری یعنی اثرگذاری همه ارکان تأثیرگذار شهری بر مدیریت شهر، با تمام سازوکارهایی که به سوی تعالی شهر و شهروندان حرکت کنند. نه اینکه عرصه‌های عمومی و خصوصی کنار گذاشته شوند و فقط عرصه حکومتی اختیاردار آن دو باشد. به عبارتی دیگر منشأ قدرت و مشروعیت در حکمرانی خوب شهری، تمام شهروندان و حضور آن‌ها در همه صحنه‌ها و ارکان جامعه مدنی است (شهیدی، ۱۳۸۶:۴۲). در واقع حکمرانی خوب شهری، روندی برای تصمیم‌گیری برای اینکه بدانیم کدام تصمیم کاربردی‌تر است (UNDP, 1997, 46). حکمرانی خوب شهری در واقع فرآیندی است که دولت آن را برنامه‌ریزی و هدایت می‌کند ولی با همکاری بخش خصوصی و همچنین شهروندان جامعه را به پیش می‌برد (برآبادی، ۱۳۸۳:۴۵). در مقایسه با مفهوم حکمرانی به طور عام، حکمرانی خوب شهری باید دارای ویژگی‌هایی باشد که مطلوبیت آن را تبیین کند. بر این اساس حکمرانی خوب، روشی است، مشارکتی، اجماع‌گرا، پاسخ‌گو، شفاف، کارا و در برگیرنده و پیرو قانون (فرزین پاک، ۱۳۸۳:۷۰). سازمان‌های بین‌المللی و صاحب‌نظران معیارهای مختلفی را برای تبیین حکمرانی خوب بیان کرده‌اند. در دومین اجلاس سازمان ملل متحد در مورد

۱-۱- حکمرانی خوب شهری

حکمرانی مفهوم جدیدی نیست، بلکه پیشینه آن به آغاز شکل‌گیری تمدن بشری می‌رسد. به بیانی ساده مفهوم حکمرانی فرآیندی از تصمیم‌سازی است، روندی که تصمیمات در آن به اجرا در می‌آیند (فرزین پاک، ۱۳۸۳:۶۸). از این رو می‌توان آن را به قدمت تمدن بشری دانست. به طور خاص یکی از نخستین مطالعات در حوزه مسائل شهری و مرتبط به این موضوع را برایان مک لالین^۱ در اوایل دهه ۱۹۷۰ انجام داده است. او حکمرانی را نوعی فرآیند می‌داند که متضمن نظام به هم پیوسته‌ای است که هم حکومت^۲ و هم اجتماع^۳ را در بر می‌گیرد. افرادی دیگری چون مک کینلی^۴، اتکینسن^۵ نیز پس از او این بحث را مطرح کرده‌اند (برک پور، ۱۳۸۵:۴۹۱). بانک جهانی در مطالعات سال ۱۹۸۹ دریافت که حکمرانی (شیوه مدیریت اداره کشور یا رابطه شهروندان با حکومت‌کنندگان) موضوع محوری توسعه است. پس از آن، سازمان ملل در دومین کنفرانس مربوط به سکونتگاه انسانی^۶ در سال ۱۹۹۶ در استانبول تأکید کرد که در جهت استقرار حکمرانی شهری در شهرهای جهان قدم بردارد و شعار خود را «فعالیت جهانی برای حکمرانی شهری پسندیده» قرار دهد. پس از آن مفهوم جدید حکمرانی خوب در سمینارها و همایش‌های متعددی مورد بررسی قرار گرفت و از سال ۲۰۰۰ بانک جهانی هر ساله گزارشی در مورد فعالیت‌ها و همکاری‌های این بانک با کشورهای مختلف با عنوان «اصلاح نهادهای عمومی و تقویت حکمرانی^۷» منتشر کرده است (عربشاهی، ۱۳۸۳:۱۲). بانک جهانی در میان آژانس‌هایی بوده که در راستای ترویج حکمرانی خوب شهری تلاش نموده است. این تلاش منجر به افزایش آگاهی از میزان اهمیت حکمرانی خوب شهری شده است. بانک جهانی مشخصه‌های اصلی حکمرانی خوب شهری را این‌گونه بیان می‌دارد:

Mac Lalyn ۱

Government ۲

Community ۳

Me Linlay ۴

Atkinson ۵

Habitat ۶

Reform of public institutions and strengthening governance ۷

جدول ۱- مؤلفه‌های حکمرانی خوب در منابع مختلف

منبع: (Rakodi, 2003, 536) به نقل از برک پور، (۱۹۴:۱۳۶)

UNCHS	بانک جهانی	UNDP/TUGI
تمرکز زدایی	مشارکت	مشارکت
دسترسی برابر به منابع		عدالت
شفافیت	شفافیت	شفافیت
پاسخ‌گویی	پاسخ‌گویی	پاسخ‌گویی
		حاکمیت قانون
مداخله مدنی	حساسیت در برابر فقر	مسئولیت پذیری
		اجماع‌گرایی
کارایی	مدیریت عمومی قوی	اثربخشی و کارایی
بینش استراتژیک، پایداری		

شهری را ارائه می‌دهد، که نسبت به سایر گروه‌ها از جامعیت بیشتری برخوردار است. این اصول در بعضی معانی ترکیبی از نتایج قدرت و اهداف سیاست است. به طور مثال، قدرت چقدر تأثیرگذار عمل می‌کند و یا فرایندهای سیاسی چقدر قانونمند عمل می‌کنند. با توجه به اصول ارائه شده، نتیجه می‌گیریم که اصول حکمرانی خوب شهری، یک وضعیت مفید را برای مدیریت شهر فراهم می‌آورد. این اصول ابزارهای توسعه یافته‌ای برای ارزیابی‌ها عمیق در سطوح محلی است (UNDP, 1997).

سکونتگاه‌های انسانی، معیارهایی چون: پاسخ‌گو بودن، فراگیر بودن، مشارکت‌جو بودن، قانونمدار بودن و غیره به عنوان ویژگی‌های حکمرانی خوب مطرح شده‌اند. به طور کلی از برآیند نظرات مختلفی که در مورد مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری بیان شده است، شاخص‌هایی که در جدول (۱) مشاهده می‌شود به صورت خلاصه بیان شده‌اند.

با توجه به مؤلفه‌های ارائه شده در جدول (۱) و همچنین تحقیقات سایر پژوهشگران، به نظر می‌رسد، برنامه توسعه سازمان ملل مجموعه‌ای از اصول حکمرانی خوب

جدول ۲- مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری از دیدگاه برنامه توسعه سازمان ملل

مؤلفه‌ها	تعاریف و توضیحات مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری
مشارکت	روندی که با آن افرادی که در قدرت هستند، به صورت آزاد انتخاب شوند و همچنین بستر مناسبی برای مشارکت فعالانه شهروندان در فعالیت‌های جامعه ایجاد شود.
پاسخ‌گویی	روندی که دولت و بخش خصوصی در برابر شهروندان، پاسخ‌گو باشند.
کارایی و اثربخشی	ثبات سیاسی و همچنین اعمال سیاست‌های مناسب و درست برای ارتقاء سطح عمومی جامعه، توسط دولت و بخش خصوصی با مشارکت شهروندان و نظارت دولت مهیا شود.
شفافیت	شفافیت به معنای گردش آزاد اطلاعات و همچنین قابل دسترس بودن آن برای همه شهروندان و مشخص بودن فرایند تأیید و تصویب سیاست‌هاست.
عدالت	همه شهروندان باید فرصت یکسانی برای دستیابی به خدمات و همچنین فرصت برابر برای رشد فردی داشته باشند.
حاکمیت قانون	چارچوبی قانونی و مشروع برای ساختار، و همچنین رعایت آن برای همه و ترویج آن در سطح جامعه ایجاد شود.
مسئولیت پذیری	شامل پذیرفتن مسئولیت شهروندان و احترام به خود مختاری‌ها و تساوی حقوق بین شهروندان است
اجماع‌پذیری	همه‌ی شهروندان باید به طور مستقیم و به طور غیر مستقیم توسط نهادهای قانون منافع‌مان لحاظ و همه‌ی گروه‌ها و شهروندان را برای رسیدن به یک توافق گسترده برای اینکه چه چیزی بهترین است، در نظر گرفته شوند.

به بهبود (هرچند با فراز و نشیب) می‌دانند. رهنمایی و کشاورز (۱۳۸۹) نیز الگوی حکمروایی خوب را متناسب با ساختار دولت و رابطه دولت و شهروندان در بستر تاریخی در ایران معرفی و این الگوی مناسب را برای ایران برتر معرفی می‌کنند. اسماعیل‌زاده و همتی (۱۳۹۱) با تبیین مفهوم حکمروایی خوب، اصول و شاخص‌های آن و رابطه آن با حقوق بشر و کاربرد آن در نظام انتخاباتی را مورد مطالعه قرار داده‌اند. موحد و همکاران (۱۳۹۴) نیز در پژوهش خود به وجود رابطه معنادار توسعه محله‌ای و حکمروایی خوب شهری اذعان می‌کنند و شاخص‌های قانونمداری، پاسخ‌گویی، مسئولیت‌پذیری، مشارکت و اجماع محوری را برای نیل به سطح خوب توسعه محله‌ای ضروری برمی‌شمارند.

با مطالعه پیشینه پژوهش‌های این حوزه مشخص شد، پژوهش‌های ارزشمندی در این رابطه انجام شده است. این پژوهش‌ها و جمع‌بندی آنها برای سنجش حکمروایی خوب شهری هشت معیار مشارکت قانونمندی، شفافیت، مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی، عدالت محوری، توافق جمعی (اجماع محوری)، کارایی و اثربخشی از معیارهای اصلی است؛ هرچند در بعضی پژوهش‌ها معیارهایی مانند امنیت، فساد و... نیز مورد بررسی قرار گرفته بود، اما از عمومیت کمتری برخوردار بود. پژوهش‌ها و مطالعات انجام شده درباره مسائل و مشکلات مدیریت شهری و به طور ویژه حکمروایی خوب شهری، اگرچه در دهه اخیر رو به فزونی بوده است، اما به دلیل ضعف در بخش مبانی و اصول مدیریت شهری در کشور، این پژوهش‌ها بیشتر کلی و به دنبال پوشش این ضعف بوده‌اند و به جز در شهر تهران، در سایر شهرها، با توجه به ویژگی‌ها و شرایط خاص هر شهر، از این دست مطالعات کمتر انجام گرفته است. بررسی توزیع و گستره پژوهش‌ها در کشور حاکی از آن است که مقالاتی که به صورت موردی انجام شده بیشترین فراوانی را در شهر تهران و چند شهر بزرگ کشور داشته‌اند و از آنجایی که این الگو فرآیندی مکان‌مبناست، شهر اهواز مورد غفلت پژوهشگران واقع شده است و این امر را میتوان وجه تمایز پژوهش حاضر با پژوهش‌های انجام شده تاکنون برشمرد.

۳-۱- معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر اهواز شهر با مساحت ۲۲۰ کیلومتر مربع دومین شهر وسیع ایران پس از تهران است (سازمان جغرافیایی

۲-۱- پیشینه پژوهش

حکمروایی شهری یکی از الگوهای مؤثر در زمینه‌ی علوم مدیریتی شهر است. مروری بر پژوهش‌های صورت گرفته نشان می‌دهد آغاز پژوهش‌های حوزه حکمروایی شهری در ایران از سال‌های ۱۳۸۲ به بعد بوده و رفته‌رفته جامعه دانشگاهی با ضرورت پژوهش در این حوزه آشنا شده است که به صورت مختصر به برخی از آنها اشاره می‌گردد.

بلایر (۲۰۰۰) مشارکت و پاسخ‌گویی را برای ارتقای حکمروایی محلی مردمی، با اهمیت‌تر بالاتری دانسته و پاسخ‌گویی را به عنوان محدوده وسیع‌تری از فعالیت‌ها برای استراتژی حکمروایی محلی مردمی معرفی می‌کند. هبیتات (۲۰۰۴) ابتدا به تعاریفی در خصوص حکمروایی خوب شهری می‌پردازد و سپس حکمروایی خوب را شامل نهادهای رسمی، مدیریت‌های غیر رسمی و سرمایه اجتماعی شهروندان معرفی می‌کند. استوارت (۲۰۰۶) چهار چالش شاخص‌های در حال توسعه حکمروایی خوب شهری را تعریف مفهوم، مقیاس انتخاب، انتخاب ساده و ارزیابی شاخص‌ها معرفی کرده و پس از استدلال بیان می‌کند که مشارکت شهروندان به طور جدایی ناپذیری به حکمروایی خوب شهری در ونکوور بزرگ وابسته است و در این میان انتخابات شهرداری را فرصت خوبی برای افراد می‌داند که برای حذف نابرابری‌های مشارکت شهروندان راهکاری مناسب می‌داند. رامی (۲۰۱۰) نیز ظرفیت‌سازی کارگزاران شهری را به عنوان یک رویکرد برای تقویت شیوه‌های کار شهری معرفی می‌کند که به بهبود عملکرد شهرداری در هند منجر شده است.

در ایران نیز برکیور (۱۳۸۱) در رساله خود نظام تصمیم‌گیری و اداره امور شهری در شهرهای ایران و به طور ویژه شهرهای همدان و اسلام‌شهر را الگوی حکومت شهری دانسته که با الگوی حکمروایی شهری انطباق نیافته است. الوانی و علیزاده‌ثانی (۱۳۸۶) روند هر یک از معیارهای حکمرانی خوب (مشارکت، پاسخ‌گویی، مسئولیت‌پذیری، عدالت و برابری، شفافیت، کارایی و اثر بخشی و...) را پس از پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون رو

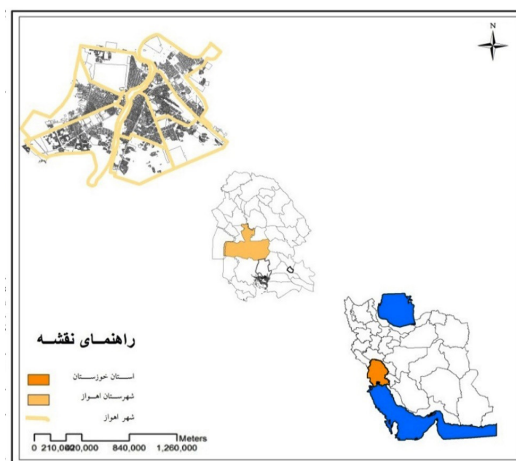
Blair ۱

HABITAT- UN ۲

Stewart, Kennedy ۳

Rumi Aijaz ۴

نیروهای مسلح، ۱۳۸۴: ۳). این شهر به عنوان مرکز اداری-سیاسی استان خوزستان و مرکز منطقه‌ی جنوب غربی کشور، با جمعیت تقریبی یک میلیون نفری (براساس سرشماری سال ۱۳۹۰ با جمعیت ۱۰۵۶۵۸۹ نفر) خود، از موقعیت سیاسی و اقتصادی خاصی برخوردار است (شهرداری اهواز، ۱۳۹۲: ۱۰)؛ به گونه‌ای که این شهر با ۸ منطقه شهری حدود یک چهارم جمعیت نقاط

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی و تقسیمات سیاسی شهر اهواز

شهری استان خوزستان را در خود جای داده است.

۲- روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع، کاربردی و از لحاظ روش بررسی، توصیفی-تحلیلی است. شیوه جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای-پیمایشی است. در این تحقیق با توجه به هدف، بیان مسأله و فرضیات تحقیق، وضعیت مناطق هشتگانه شهر اهواز در چهارچوب حکمرانی خوب شهری مورد ارزیابی قرار گرفته شده است. در این پژوهش ضمن مطالعه آثار کتابخانه‌ای و استفاده از آمارنامه‌ها (سالنامه‌های آماری، سرشماری‌های عمومی نفوس مسکن) و بانک‌های اطلاعاتی استانداری و شهرداری اهواز، از طریق ارائه پرسش‌نامه، نظرات شهروندان، بخش خصوصی و همچنین سایر ادارات دولتی در ارتباط با شهرداری استفاده شده و با بررسی اطلاعات و همچنین تجزیه و تحلیل آن‌ها با استفاده از نرم‌افزار Spss و همچنین نرم‌افزار Excel سعی در تبیین مناسب داده‌ها شده است. برای تحقیقات علوم انسانی و اجتماعی مؤلفه‌ها و معرفه‌های مناسب و تأیید شده برای ارزیابی و تحلیل تحقیق مورد نیاز است. بدین منظور برای مطمئن

شدن از روایی بودن پرسش‌نامه و همچنین معرفه‌های انتخاب شده جهت ارزیابی عملکرد شهرداری شهر اهواز در چهارچوب حکمرانی خوب شهری از نظرات ۹ نفر متخصص در زمینه حکمرانی خوب شهری استفاده شد (اعتبار صوری) که در نهایت پرسش‌نامه اصلاح و تأیید شد. جدول شماره ۳ این مؤلفه‌ها و معرفه‌های تأیید شده را جهت ساختاربندی براساس طیف لیکرت نشان می‌دهد.

همچنین به منظور سنجش پایایی پرسش‌نامه این تحقیق، مناسب‌ترین روش با توجه به استفاده از طیف لیکرت، روش آلفای کرونباخ است. نتایج ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۲۸ محاسبه شد. بنابراین در مجموع پایایی پرسش‌نامه در سطح مناسبی قرار داشت و قابل اعتماد برای پژوهش میدانی بود.

علاوه بر این برای تهیه خروجی گرافیکی داده‌ها از نرم‌افزار ArcGIS و برای تحلیل داده‌ها از آزمون رگرسیون روش ENTER استفاده شده است.

۱-۲- جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق شهر اهواز است. در این تحقیق به صورت نمونه از شهروندان، کارکنان بخش دولتی و همچنین بخش خصوصی شهر اهواز نظرسنجی شده است. شهر اهواز دارای ۸ منطقه شهری و بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت آن ۱۰۹۶۴۹۴ نفر است. در این تحقیق از شیوه نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌بندی، استفاده شده است. لذا پس از محاسبه حجم نمونه، از بین کل افراد ساکن شهر اهواز، هر منطقه با توجه به میزان جمعیت خود، تعداد پرسش‌نامه مناسب به آن تعلق گرفته شده است. از تعداد پرسش‌نامه‌های تعلق گرفته به هر منطقه شهری اهواز برای ارزیابی آن منطقه، ۵۰٪ درصد آن به شهروندان، ۲۵٪ درصد آن به کارکنان بخش دولتی و ۲۵٪ درصد آن به افراد بخش خصوصی تعلق گرفته شده است. با توجه به اینکه حجم جامعه بالغ بر ۱ میلیون نفر است، با جایگزینی مقادیر فوق در فرمول کوکران، تعداد ۳۸۵ نفر به عنوان حجم نمونه برآورد شده است. برای رسیدن به سطح اطمینان بالاتر تحقیق، حجم نمونه را به ۴۰۰ نفر افزایش داده شد.

جدول ۳- مؤلفه‌ها و معرفه‌های حکمرانی خوب شهری، برای ارزیابی عملکرد شهرداری

مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری	معرفه‌های انتخاب شده برای ارزیابی عملکرد شهرداری در چهارچوب مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری
مشارکت	آگاه کردن شهروندان، بخش دولتی و بخش خصوصی از روند تهیه و تصویب طرح‌های شهری
	پدید آوردن بستر لازم توسط شهرداری برای مشارکت‌های عام (دفع و تفکیک زباله، پرداخت عوارض و...) توسط شهروندان، بخش دولتی و بخش خصوصی
	اعتقاد به تأثیر خواسته شهروندان، بخش دولتی و بخش خصوصی توسط شهرداری و شورای شهر و شرکت در انتخابات مشارکت جو بودن شهرداری با شهروندان، بخش دولتی و بخش خصوصی در اقدامات تأثیر گذار بر شهر
پاسخ‌گویی	رسیدن به نتیجه مطلوب در مراجعه به شهرداری
	رضایت از پاسخ‌گویی کارمندان شهرداری
	دسترسی راحت به مدیران ارشد شهرداری
کارایی	رضایت از رفتار مناسب کارمندان و مدیران ارشد شهرداری
	موفق بودن شهرداری در زمینه پروژه‌های عمرانی
	موفق بودن شهرداری در زمینه دفع زباله، نظافت شهر و همچنین خدمات شهری
شفافیت	موفق بودن شهرداری در زمینه احداث پارک‌ها و فضای سبز و همچنین نگهداری از آن‌ها
	موفق بودن شهرداری در زمینه ساخت معابر و همچنین بهبود وضعیت خیابان‌ها
	شفاف بودن عملکرد شهرداری و انتشار هر ۶ ماه یک‌بار آن در سپهر عمومی
عدالت	شفاف بودن روند تهیه و تصویب طرح‌ها و مناقصات
	شفاف بودن قوانین و مقررات شهرداری
	شفاف بودن نقش مدیران شهری، شهروندان، بخش دولتی و همچنین بخش خصوصی در ساختار قوانین شهرداری
حاکمیت قانون	یکسان عمل کردن شهرداری در همه محلات منطقه در زمینه خدمات شهری
	به اندازه گرفتن مالیات توسط شهرداری از تمام اقشار مختلف جامعه
	ترجیح دادن منافع عموم بر منافع یک گروه خاص
مسئولیت‌پذیری	تلاش شهرداری برای تکریم و احقاق حقوق شهروندی و رفع تبعیض
	رعایت کردن قوانین و مقررات توسط شهرداری و یکسان نگاه داشتن آن برای همه افراد و گروه‌ها
	در راستای بهبود شهر قرار گرفتن قوانین شهرداری
اجماع‌پذیری	جامع و صریح بودن قوانین شهرداری و پوشش دادن اقشار و گروه‌های مختلف جامعه
	در دسترس بودن قوانین شهرداری برای همه و آموزش دادن به افراد و گروه‌های مختلف جامعه
	اعتماد داشتن به مدیران شهرداری و همچنین فعالیت آن‌ها
اجماع‌پذیری	احساس مسئولیت کردن شهرداری در برابر شهروندان
	احساس مسئولیت کردن شهرداری در برابر عملکرد خود در شهر
	احساس مسئولیت کردن شهرداری در برابر بخش‌های دولتی و همچنین بخش خصوصی
اجماع‌پذیری	ارتباط مناسب برقرار کردن با شهروندان و نخبگان و استفاده از نظرات آن‌ها
	ارتباط مناسب برقرار کردن با بخش‌های دولتی تأثیر گذار بر شهر
	ارتباط مناسب برقرار کردن با بخش خصوصی
در نظر گرفتن اراده عمومی برای انتخاب شهردار	

جدول شماره ۴- نتایج حاصل از آزمون پایایی پرسش‌نامه

تعداد متغیرها	ضریب آلفای کرونباخ
۳۲	۰/۷۲۸

۳- یافته‌های پژوهش

خوب شهری به تفکیک مناطق، مؤلفه‌ها و معرفه‌ها در این مرحله از تحقیق به ارزیابی وضعیت مناطق هشتگانه شهر اهواز پرداخته می‌شود. برای ارزیابی

۳-۱- ارزیابی وضعیت شهر اهواز در چهارچوب حکمرانی

جدول شماره ۵- میانگین کل مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری در ارزیابی عملکرد شهرداری‌های مناطق هشتگانه شهر اهواز

مؤلفه‌ها	منطقه ۱	منطقه ۲	منطقه ۳	منطقه ۴	منطقه ۵	منطقه ۶	منطقه ۷	منطقه ۸
مشارکت	۲/۶۵	۳/۳۹	۳/۰۲	۳/۰۸	۲/۰۸	۱/۹۳	۲/۶۰	۲/۵۰
پاسخ‌گویی	۲/۱۴	۳/۳۹	۳/۲۷	۳/۰۹	۱/۹۴	۱/۶۳	۲/۱۷	۲/۳۷
کارایی	۲/۲۲	۳/۴۵	۳/۰۰	۳/۰۵	۱/۹۵	۱/۶۰	۲/۱۹	۲/۴۷
شفافیت	۲/۱۲	۲/۵۶	۲/۱۲	۱/۹۹	۱/۹۸	۱/۶۷	۱/۹۳	۱/۹۷
عدالت	۱/۹۵	۲/۳۳	۱/۹۳	۲/۰۱	۱/۶۵	۱/۵۲	۲/۰۳	۱/۸۶
حاکمیت قانون	۲/۲۵	۳/۰۸	۲/۴۷	۲/۳۸	۱/۸۴	۱/۳۷	۲/۲۶	۲/۳۹
مسئولیت‌پذیری	۲/۲۱	۳/۰۰	۲/۵۲	۲/۳۶	۱/۷۴	۱/۵۸	۲/۲۰	۲/۲۱
اجماع‌پذیری	۲/۱۴	۲/۹۰	۲/۲۵	۲/۰۶	۱/۷۶	۱/۶۵	۲/۱۲	۲/۰۸

عدالت در بیشتر مناطق در وضعیتی ضعیف و یا بسیار ضعیف ارزیابی شده است. بعد از مؤلفه عدالت، مؤلفه شفافیت پایین‌ترین رتبه را در این ۸ منطقه به خود اختصاص داده است. از سویی دیگر مؤلفه‌های مشارکت، پاسخ‌گویی و کارایی در مناطق ۲، ۳ و ۴ در وضعیتی

از مؤلفه‌های مشارکت، پاسخ‌گویی، شفافیت، کارایی، حاکمیت قانون، مسئولیت‌پذیری و اجماع‌پذیری استفاده شده است. هر یک از این مؤلفه‌ها، دارای چند معرفه است. که مؤلفه اصلی حاصل میانگین آن‌هاست. همان‌طوری که در جدول (۳) قابل مشاهده است، مؤلفه

جدول شماره ۶- میانگین معرفه‌ها و مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری به تفکیک مناطق هشتگانه شهرداری اهواز

مؤلفه‌ها	منطقه ۱	منطقه ۲	منطقه ۳	منطقه ۴	منطقه ۵	منطقه ۶	منطقه ۷	منطقه ۸	مناطق کل
مشارکت	آگاه کردن شهروندان، بخش دولتی و بخش خصوصی از روند تهیه و تصویب طرح‌های شهری	۲/۶۶	۲/۲۶	۳/۰۴	۲/۹۲	۱/۹۸	۱/۸۹	۲/۴۸	۲/۵۳
	به وجود آوردن بستر لازم برای مشارکت‌های عام (دفع و تفکیک زباله، پرداخت عوارض و...) توسط شهروندان، بخش دولتی و بخش خصوصی	۲/۷۱	۴/۱۵	۳/۰۰	۳/۳۵	۲/۳۴	۲/۰۷	۲/۴۳	۲/۷۶
	اعتقاد به تأثیر خواسته شهروندان، بخش دولتی و بخش خصوصی توسط شهرداری و شورای شهر و شرکت در انتخابات	۲/۶۳	۲/۸۹	۳/۰۲	۲/۸۳	۲/۰۹	۱/۹۳	۲/۶۲	۲/۵۴
	مشارکت‌جو بودن مدیران شهری با شهروندان، بخش دولتی و بخش خصوصی در اقدامات تأثیر گذار بر شهر	۱/۸۴	۳/۰۰	۲/۳۵	۲/۴۵	۱/۸۴	۱/۸۷	۱/۸۴	۲/۱۴
	مشارکت‌جو بودن مدیران شهری منطقه به صورت کلی	۲/۱۶	۳/۲۶	۳/۰۲	۳/۲۰	۱/۹۱	۱/۸۱	۲/۴۴	۲/۴۷
	رسیدن به نتیجه مطلوب در مراجعه به مدیران شهری	۲/۰۸	۳/۵۶	۳/۳۷	۳/۰۸	۱/۸۹	۱/۷۶	۲/۳۳	۲/۵۰
پاسخ‌گویی	رضایت از پاسخ‌گویی مدیران شهری	۲/۲۶	۳/۴۸	۳/۲۴	۳/۰۷	۲/۳۶	۱/۷۳	۲/۲۵	۲/۵۴
	دسترسی راحت به مدیران ارشد شهری	۲/۰۸	۳/۳۷	۳/۲۸	۳/۲۸	۱/۷۳	۱/۵۳	۲/۰۰	۲/۳۷
	رضایت از رفتار مناسب کارمندان و مدیران ارشد شهری	۲/۱۸	۳/۲۶	۳/۳۰	۲/۹۷	۱/۹۶	۱/۶۱	۲/۰۷	۲/۴۰
	پاسخ‌گو بودن مدیران شهری منطقه به صورت کلی	۲/۱۱	۳/۲۶	۳/۱۷	۳/۰۷	۱/۷۳	۱/۴۹	۲/۱۸	۲/۳۴
کارایی	موفق بودن مدیریت شهری در زمینه‌های پروژه‌های عمرانی	۲/۱۳	۳/۳۷	۲/۹۶	۳/۰۲	۱/۸۶	۱/۵۷	۲/۲۰	۲/۳۸
	موفق بودن مدیریت شهری در زمینه دفع زباله، نظافت شهر و همچنین خدمات شهری	۲/۳۴	۳/۵۶	۳/۱۷	۳/۱۸	۲/۱۴	۱/۶۷	۲/۵۳	۲/۵۹
	موفق بودن مدیریت شهری در زمینه احداث پارک‌ها و فضای سبز و همچنین نگهداری از آن‌ها	۲/۱۳	۳/۵۶	۲/۹۸	۲/۹۵	۲/۰۰	۱/۴۶	۲/۱۱	۲/۳۶
	موفق بودن مدیریت شهری در زمینه ساخت معابر و همچنین بهبود وضعیت خیابان‌ها	۲/۱۶	۳/۳۳	۲/۸۱	۳/۰۷	۲/۰۰	۱/۶۶	۲/۰۵	۲/۳۲
	کارا بودن مدیریت شهری منطقه به صورت کلی	۲/۳۴	۳/۴۴	۳/۰۷	۳/۰۳	۱/۸۶	۱/۶۳	۲/۰۵	۲/۴۰

۱/۹۶	۱/۰۵	۱/۷۸	۱/۵۱	۲/۰۵	۱/۹۵	۲/۱۹	۲/۶۷	۲/۰۳	شفاف بودن عملکرد شهرداری و انتشار هر ۶ ماه یکبار آن در سپهر عمومی	شفافیت
۱/۹۵	۱/۸۵	۱/۹۵	۱/۶۶	۱/۹۵	۱/۹۵	۲/۰۶	۲/۶۳	۱/۹۷	شفاف بودن روند تهیه و تصویب طرح‌ها و مناقصات	
۱/۹۹	۱/۹۰	۱/۸۹	۱/۵۷	۱/۹۱	۲/۱۰	۲/۱۹	۲/۴۸	۲/۰۸	شفاف بودن قوانین و مقررات شهری	
۲/۰۴	۲/۰۰	۲/۰۵	۱/۷۱	۲/۰۵	۲/۱۰	۱/۹۴	۲/۴۸	۲/۳۴	شفاف بودن نقش مدیران شهری، شهروندان، بخش دولتی و همچنین بخش خصوصی در ساختار و قوانین	
۲/۰۲	۲/۰۳	۲/۰۰	۱/۸۷	۱/۹۵	۱/۸۵	۲/۱۱	۲/۵۲	۲/۱۶	شفاف بودن مدیریت شهری منطقه به صورت کلی	
۱/۶۶	۱/۵۵	۱/۷۵	۱/۳۶	۱/۳۹	۱/۸۵	۱/۸۷	۲/۰۰	۱/۷۶	یکسان عمل کردن مدیریت شهری در همه محلات منطقه در زمینه خدمات شهری	عدالت
۱/۸۶	۱/۹۵	۲/۰۹	۱/۴۶	۱/۶۴	۲/۰۲	۱/۹۱	۲/۴۴	۱/۷۶	به اندازه گرفتن مالیات توسط از تمام اقشار مختلف جامعه	
۱/۹۹	۲/۰۰	۲/۱۳	۱/۷۴	۱/۷۹	۲/۲۳	۱/۹۳	۲/۳۷	۱/۹۵	ارجاج دادن منافع عموم بر منافع یک گروه خاص	
۱/۹۶	۱/۸۵	۲/۱۸	۱/۷۱	۱/۷۵	۲/۰۰	۱/۹۳	۲/۴۸	۲/۱۱	تلاش مدیریت شهری برای تکریم و احقاق حقوق شهروندی و رفع تبعیض	
۱/۸۷	۱/۹۵	۱/۹۸	۱/۳۷	۱/۶۸	۱/۹۵	۲/۰۰	۲/۳۷	۲/۱۶	عدالت پرور بودن منطقه مورد مطالعه به صورت کلی	
۱/۹۸	۲/۱۸	۲/۰۵	۱/۲۹	۱/۷۱	۲/۱۳	۲/۱۵	۳/۱۱	۲/۰۵	رعایت کردن قوانین و مقررات مدیریت شهری و یکسان نگاه داشتن آن رای همه افراد و گروه‌ها	حاکمیت قانون
۲/۴۰	۲/۶۸	۲/۴۷	۱/۴۳	۲/۱۱	۲/۶۰	۲/۸۹	۳/۱۵	۲/۶۳	در راستای بهبود شهر قرار گرفتن قوانین و مقررات	
۲/۲۵	۲/۶۰	۲/۲۰	۱/۳۴	۱/۹۳	۲/۶۵	۲/۶۵	۲/۹۶	۲/۴۲	جامع و صریح بودن قوانین و پوشش دادن اقشار و گروه های مختلف جامعه	
۲/۰۵	۲/۱۰	۲/۲۴	۱/۳۹	۱/۷۷	۲/۱۷	۲/۳۹	۳/۰۴	۲/۰۳	در دسترس بودن قوانین برای همه و آموزش دادن به افراد و گروه های مختلف جامعه	
۲/۱۰	۲/۳۸	۲/۳۳	۱/۳۷	۱/۶۶	۲/۳۷	۲/۲۶	۳/۱۵	۲/۱۱	قانون مدار بودن مدیریت شهری منطقه به صورت کلی	
۲/۰۷	۲/۲۳	۲/۱۶	۱/۳۱	۱/۷۹	۲/۴۰	۲/۲۰	۲/۸۹	۲/۲۹	اعتماد داشتن به مدیران شهرداری و همچنین فعالیت آن‌ها	مسئولیت پذیری
۲/۱۳	۲/۰۸	۲/۱۶	۱/۳۹	۱/۸۴	۲/۲۸	۲/۶۳	۳/۰۰	۲/۳۷	احساس مسئولیت کردن مدیریت شهری در برابر شهروندان	
۲/۱۷	۲/۱۸	۲/۳۳	۱/۵۶	۱/۸۲	۲/۳۵	۲/۴۸	۳/۱۱	۲/۱۸	احساس مسئولیت کردن مدیریت شهری در برابر عملکرد خود در شهر	
۲/۱۸	۲/۳۰	۲/۲۷	۱/۷۶	۱/۵۷	۲/۳۳	۲/۵۹	۳/۰۰	۲/۱۳	احساس مسئولیت کردن مدیریت شهری در برابر سایر بخش‌های دولتی و همچنین بخش خصوصی	
۲/۱۶	۲/۲۸	۲/۰۵	۱/۷۰	۱/۷۰	۲/۳۷	۲/۶۵	۳/۰۰	۲/۰۵	مسئولیت پذیر بودن مدیریت شهری منطقه به صورت کلی	
۲/۰۷	۱/۹۰	۲/۰۹	۱/۶۳	۲/۰۲	۱/۹۸	۲/۵۰	۲/۷۴	۲/۱۳	ارتباط مناسب برقرار کردن با شهروندان و نخبگان و استفاده از نظرات آن‌ها	اجماع پذیری
۲/۱۱	۱/۹۵	۲/۱۶	۱/۵۶	۱/۹۳	۲/۲۰	۲/۵۷	۳/۰۴	۲/۰۳	ارتباط مناسب برقرار کردن مدیریت شهری با بخش‌های دولتی تأثیر گذار بر شهر	
۱/۹۷	۲/۲۵	۲/۰۹	۱/۶۱	۱/۴۵	۱/۹۵	۲/۰۹	۲/۸۹	۲/۱۶	ارتباط مناسب برقرار کردن مدیریت شهری با بخش خصوصی	
۲/۰۶	۲/۰۵	۲/۰۵	۱/۸۱	۱/۷۳	۲/۱۲	۲/۰۴	۲/۹۳	۲/۲۹	در نظر گرفتن اراده عمومی برای انتخاب مدیران ارشد شهری	
۲/۰۲	۲/۲۳	۲/۲۲	۱/۶۱	۱/۶۶	۲/۰۵	۲/۰۴	۲/۹۳	۲/۰۸	اجماع پذیر بودن مدیریت شهری منطقه به صورت کلی	

مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری به تفکیک مناطق و همچنین جدول میانگین معرفه‌های حکمرانی خوب شهری (جدول ۶) قابل مشاهده است.

بالتر از متوسط و خوب ارزیابی شده است. در سایر مناطق این مؤلفه‌ها نیز در وضعیتی ضعیف و یا بسیار ضعیف مورد ارزیابی قرار گرفته شده‌اند. در جدول (۵)

جدول شماره ۷- میانگین کل مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری در ارزیابی شهر اهواز به تفکیک گروه‌ها

مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری	شهروندان	سازمان‌ها(بخش دولتی)	بخش خصوصی	میانگین کل
مشارکت	۲/۵۶	۲/۶۵	۲/۵۳	۲/۵۷
پاسخ‌گویی	۲/۴۱	۲/۴۵	۲/۴۵	۲/۴۳
کارایی	۲/۳۹	۲/۴۵	۲/۴۲	۲/۴۱
شفافیت	۱/۹۸	۲/۰۲	۱/۹۹	۱/۹۹
عدالت	۱/۸۶	۱/۸۸	۱/۸۶	۱/۸۷
حاکمیت قانون	۲/۱۳	۲/۲۲	۲/۱۴	۲/۱۶
مسئولیت‌پذیری	۲/۱۴	۲/۲۰	۲/۰۷	۲/۱۴
اجماع‌پذیری	۲/۰۴	۲/۰۸	۲/۰۴	۲/۰۵

جدول شماره ۸- میانگین کل مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری در سطح مناطق هشتگانه شهر اهواز

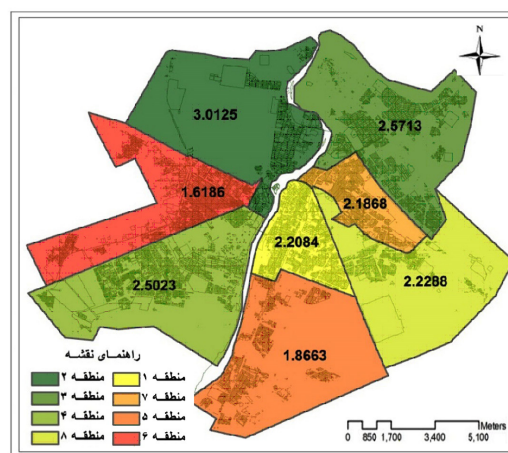
میانگین	منطقه ۱	منطقه ۲	منطقه ۳	منطقه ۴	منطقه ۵	منطقه ۶	منطقه ۷	منطقه ۸	میانگین
میانگین ارزیابی عملکرد	۲/۲۰۸۴	۳/۰۱۲۵	۲/۵۷۱۳	۲/۵۰۲۳	۱/۸۶۶۳	۱/۶۱۸۶	۲/۱۸۶۸	۲/۲۲۲۸	۲/۲۰۱۲

۲-۳- ارزیابی شهر اهواز در چهارچوب حکمرانی خوب شهری به تفکیک گروه‌های مورد مطالعه

در این مرحله هدف رسیدن به یک میانگین کلی از وضعیت مناطق هشتگانه شهر اهواز است. برای رسیدن به اینکه وضعیت مناطق هشتگانه شهر اهواز در چهارچوب حکمرانی خوب شهری در چه وضعیتی قرار دارند، میانگین تمام مؤلفه‌ها با توجه به جمعیت مناطق مورد ارزیابی قرار گرفته شده‌اند. به طور کلی گروه‌های

(شهروندان، بخش دولتی، بخش خصوصی) مورد پرسش قرار داده شده در سطح شهر اهواز برای ارزیابی مناطق هشتگانه، دارای نظراتی در راستای هم هستند. جز در مؤلفه شفافیت (شهروندان با میانگین ۱/۹۷۷۲، بخش دولتی با میانگین ۲/۰۱۸، بخش خصوصی با میانگین ۱/۹۸۷۸) که پاسخ‌گویان در بخش دولتی آن را در وضعیتی ضعیف ارزیابی نمودند، شهروندان و بخش خصوصی مؤلفه شفافیت را در وضعیتی بسیار ضعیف ارزیابی کرده‌اند. سایر مؤلفه‌ها به تفکیک گروه‌ها در جدول (۷) قابل مشاهده است.

همان‌طوری که در جدول (۷) صفحه قابل مشاهده است، گروه‌ها وضعیت مؤلفه عدالت را با میانگین کل ۱/۸۶۷ و همچنین مؤلفه شفافیت را با میانگین کل ۱/۹۹ در وضعیتی بسیار ضعیف و نامناسب در سطح شهر اهواز ارزیابی کرده‌اند. اما در مؤلفه‌های اجماع‌پذیری با میانگین کل ۲/۰۴۵، مسئولیت‌پذیری با میانگین کل ۲/۱۴، حاکمیت قانون با میانگین کل ۲/۱۵۶۵، کارایی با میانگین کل ۲/۴۰۹۵ و پاسخ‌گویی با میانگین کل ۲/۴۲۷۵ در وضعیتی ضعیف توسط گروه‌های مورد ارزیابی قرار گرفته شده است. در مؤلفه مشارکت با

شکل ۲- میانگین مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری در ارزیابی مناطق هشتگانه شهر اهواز

جدول ۹- نرخ بیسوادی، درصد بیکاری و اطلاعات جمعیتی، مناطق هشتگانه شهر اهواز در سال ۱۳۸۵

(منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)

منطقه	منطقه ۱	منطقه ۲	منطقه ۳	منطقه ۴	منطقه ۵	منطقه ۶	منطقه ۷	منطقه ۸	جمع
بی‌سواد	۸/۲۷۱	۳/۰۹۸	۸/۵۱۷	۱۰/۴۵۶	۸/۲۸۹	۲۵/۶۲۸	۱۵/۰۳۲	۷/۰۶۸	۸۶/۳۵۹
بیکاری	۵/۳۲۰	۱/۸۴۴	۶/۷۸۸	۸/۱۵۱	۳/۳۱۳	۹/۴۸۵	۸/۹۶۳	۵/۷۴۵	۴۹/۶۰۹
جمعیت	۱۰۸/۸۷	۷۴/۲۱۲	۱۴۷/۴۶۸	۱۶۴/۵۹۴	۱۵۴/۶۸۹	۱۹۳/۴۷۹	۱۴۸/۲۴۰	۱۰۸/۹۲۵	۹۷۹/۰۵۴

جدول ۱۰- جمعیت مناطق شهر اهواز

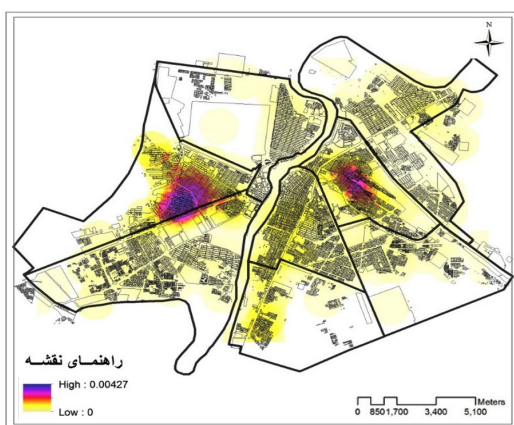
(منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)

منطقه	منطقه ۱	منطقه ۲	منطقه ۳	منطقه ۴	منطقه ۵	منطقه ۶	منطقه ۷	منطقه ۸	جمع کل
جمعیت	۱۰۸/۸۷	۷۴/۲۱۲	۱۴۷/۴۶۸	۱۶۴/۵۹۴	۱۵۴/۶۸۹	۱۹۳/۴۷۹	۱۴۸/۲۴۰	۱۰۸/۹۲۵	۹۷۹/۰۵۴

جدول ۱۱- اطلاعات جمعیتی مناطق هشتگانه شهر اهواز بر حسب نرخ بی سواد

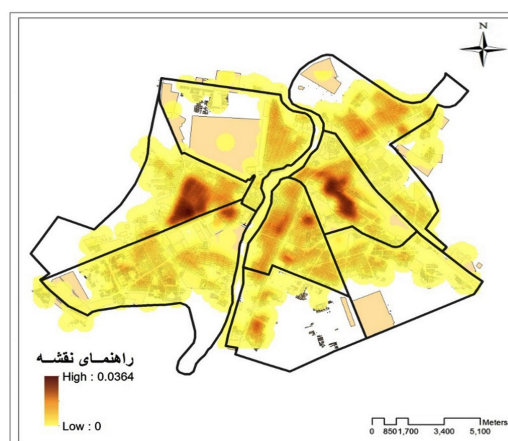
(منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)

منطقه	منطقه ۱	منطقه ۲	منطقه ۳	منطقه ۴	منطقه ۵	منطقه ۶	منطقه ۷	منطقه ۸	جمع
بی‌سواد	۸/۲۷۱	۳/۰۹۸	۸/۵۱۷	۱۰/۴۵۶	۸/۲۸۹	۲۵/۶۲۸	۱۵/۰۳۲	۷/۰۶۸	۸۶/۳۵۹

شکل ۴- میزان تراکم بی‌سوادی در سطح مناطق هشتگانه شهر اهواز

شهرداری‌های شهر اهواز در چهارچوب حکمرانی خوب شهری متعلق به منطقه ۶ با میانگین ۱/۶۱ است. این منطقه با نرخ بی‌سوادی ۲۵/۶۲۸ نسبت به سایر مناطق بالاترین میزان نرخ بی‌سوادی را داراست. از سویی دیگر، با جمعیت ۱۹۴ هزار نفری بالاترین میزان تراکم را در سطح مناطق هشتگانه شهر اهواز و همچنین بالاترین میزان نرخ بیکاری با ۹/۴۸۵ داراست (جدول شماره ۹). از سویی دیگر منطقه ۲ بالاترین میزان عملکرد شهرداری‌های شهر اهواز را در چهارچوب حکمرانی خوب شهری با میانگین ۳/۰۱ به دست آورده است. این منطقه با نرخ ۳/۰۹ پایین‌ترین میزان نرخ بی‌سوادی را نسبت به سایر مناطق داراست. از سویی دیگر با جمعیت ۷۴ هزار نفری، پایین‌ترین میزان تراکم را در سطح مناطق

شکل ۳- میزان تراکم جمعیتی در سطح مناطق هشتگانه شهر اهواز اندکی بهبود نسبت به سایر مؤلفه‌ها با میانگین کل ۲/۲۰۱۲ در وضعیتی پایین‌تر از متوسط و ضعیف مورد ارزیابی قرار گرفته شده است. در نهایت همان‌طوری که در جدول (۸) و نقشه (۲) قابل مشاهده است، گروه‌ها ارزیابی عملکرد شهرداری مناطق هشتگانه شهر اهواز را در چهارچوب حکمرانی خوب شهری با میانگین کل ۲/۲۰۱۲ در وضعیتی پایین‌تر از متوسط و تا حدودی ضعیف ارزیابی کرده‌اند.

۳-۳- مقایسه ارزیابی‌ها با سرشماری نفوس و مسکن در مناطق هشتگانه شهر

این رابطه‌ها با آمارهای سرشماری نفوس مسکن نیز دارای روابط معنادار است. همان‌طوری که در جدول ۸ و نقشه شماره ۲ بیان شد، پایین‌ترین میزان عملکرد

جدول ۱۲- اطلاعات جمعیتی مناطق هشتگانه شهر اهواز بر حسب جمعیت بیکار

(منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)

منطقه	منطقه ۱	منطقه ۲	منطقه ۳	منطقه ۴	منطقه ۵	منطقه ۶	منطقه ۷	منطقه ۸	جمع
درصد بیکاری	۵/۳۲۰	۱/۸۴۴	۶/۷۸۸	۸/۱۵۱	۳/۳۱۳	۹/۴۸۵	۸/۹۶۳	۵/۷۴۵	۴۹/۶۰۹

جدول ۱۳- مقدار ضریب تعیین R^2 تبیین شده برای مؤلفه های مورد ارزیابی

مدل				
انحراف از استاندارد	R^2 مقدار تعدیل شده	ضریب تعیین R^2	R	مدل
۱/۸۴۴۶	۰/۶۲۵	۰/۷۱۱	۰/۹۶۶۹	۱

a. مؤلفه ها: اجماع پذیری، پاسخ گویی، شفافیت، عدالت، مشارکت، حاکمیت قانون، مسئولیت پذیری، کارایی

جدول ۱۴- سطح معناداری میزان متغیرها در ارزیابی مناطق مورد مطالعه

آنوای ^۱					
سطح معناداری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل
۰/۰۰۰	۲۵/۴۶۹	۱۵۲/۶۳۴	۸	۴۲۱۰۰۷۳	همبستگی
		۳/۴۰۳	۳۹۱	۱۳۳۰/۴۲۴	باقیمانده
			۳۹۹	۱۷۵۱/۴۹۸	مجموع

a. مؤلفه ها: اجماع پذیری، پاسخ گویی، شفافیت، عدالت، مشارکت، حاکمیت قانون، مسئولیت پذیری، کارایی

b. متغیر وابسته: مناطق

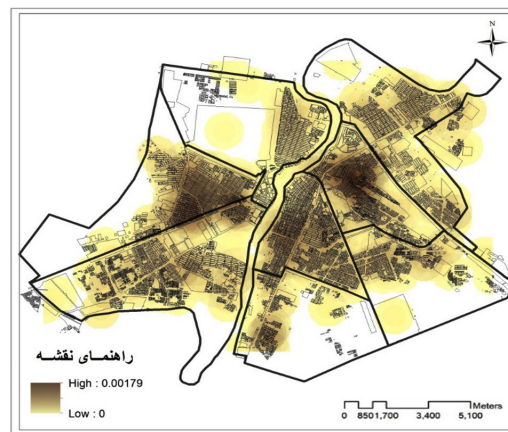
است. جمعیت مناطق هشتگانه شهر اهواز به شرح زیر است. بالاترین میزان جمعیت در منطقه ۶ و پایین ترین میزان جمعیت در منطقه ۲ است.

میزان سواد یکی از مشخصه های مهم برای توسعه یافته بودن مناطق است. در مناطق هشتگانه شهر اهواز (همان طوری که مشاهده می شود)، بالاترین میزان بی سواد در منطقه ۶ و پایین ترین میزان بی سواد در منطقه ۲ است.

شاخص دیگری که در مناطق هشتگانه شهر اهواز مهم به نظر می رسد، درصد بیکاری است. همان گونه که در جدول شماره ۱۲ و نقشه شماره ۵ قابل مشاهده است بالاترین میزان بیکاری در منطقه ۶ و پایین ترین میزان بیکاری در منطقه ۲ قرار دارد.

۴-۳- ارزیابی و تحلیل مؤلفه های حکمرانی خوب شهری در ارزیابی عملکرد شهرداری های مناطق هشتگانه شهر اهواز با استفاده از آزمون رگرسیون چندگانه توأم (ENTER)

در این مدل میانگین به دست آمده از مؤلفه های

نقشه ۵- میزان تراکم بیکاری در سطح مناطق هشتگانه شهر اهواز هشتگانه شهر اهواز و همچنین پایین ترین میزان نرخ بیکاری را با ۱/۸۴ درصد داراست. سایر مناطق نیز دارای همچنین رابطه معنادار است.

مطابق با نقشه شماره ۳ که تراکم جمعیت را نشان می دهد و مطابقت آن با جدول شماره ۱۰ می توان نتیجه گرفت عملکرد شهرداری های مناطق شهر اهواز در چارچوب حکمرانی خوب شهری دارای روابط معنادار با تراکم جمعیت، نرخ بی سواد و همچنین درصد بیکاری

جدول ۱۵- مقدار بتا محاسبه شده است و میزان اهمیت هر مؤلفه حکمرانی خوب شهری در ارزیابی عملکرد شهرداری‌های مناطق هشتگانه شهر اهواز

ضرایب ^a				
مدل B	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	t
	خطای انحراف استاندارد	بتا		
مؤلفه‌ها	۹/۶۵۵	-۰/۵۸۲		۱۶/۵۸۴
مشارکت	-۰/۵۴۰	-۰/۲۹۰	۰/۱۴۷	۱/۸۶۱
پاسخ‌گویی	-۰/۵۳۸	-۰/۲۲۶	-۰/۱۸۹	-۲/۳۸۲
کارایی	-۰/۵۳۸	۰/۳۰۹	-۰/۱۶۸	-۱/۷۴۲
شفافیت	-۰/۹۸۴	۰/۳۰۳	-۰/۱۹۴	-۳/۲۴۷
عدالت	۰/۶۲۱	۰/۳۳۵	۰/۱۱۹	۱/۸۵۷
حاکمیت قانون	۰/۸۷۲	۰/۳۳۱	۰/۲۴۵	۲/۶۳۵
مسئولیت‌پذیری	-۰/۱۴۴	۰/۳۷۱	-۰/۰۲۷	-۰/۳۸۸
اجماع‌پذیری	-۰/۸۲۶	۰/۳۶۵	۰/۱۷۳	-۲/۲۶۰
a. متغیر وابسته: مناطق				

متغیرها حکمرانی خوب شهری تبیین شده است. در جدول (۱۴) معنادار بودن رگرسیون و رابطه خطی بین متغیرها نشان داده می‌شود. سطح معناداری $\text{sig} = 0.00$ به دست آمده، معنادار بودن آن را در سطح ۹۹ درصد تأیید می‌کند. در جدول (۱۵) مقدار بتا محاسبه شده است. هدف نگارندگان از انجام این مدل برای رسیدن به اهمیت و نقش متغیرهای مستقل بوده است. بنابراین از طریق آن می‌توان در مورد اهمیت نسبی متغیرها قضاوت کرد. بزرگ بودن مقدار بتا نشان دهنده اهمیت نسبی و نقش آن متغیر در پیش‌گویی متغیر وابسته دارد. بنابراین در اینجا وضعیت بتا را این گونه می‌توان تحلیل کرد که مؤلفه حاکمیت قانون، مشارکت و عدالت بالاترین میزان اهمیت و تأثیرگذاری را بر ارزیابی متغیر وابسته (مناطق هشتگانه) داشته است. زیرا یک واحد تغییر در انحراف

حکمرانی خوب شهری در سطح مناطق شهر اهواز مورد تحلیل قرار گرفت. هدف از این مدل، پی بردن به میزان معناداری در سطح مناطق و همچنین میزان اهمیت مؤلفه‌ها بر میانگین کلی است. برای تحلیل‌های پیشرفته و پیشبینی تغییر در متغیر وابسته در صورت تغییر در متغیرهای مستقل از رگرسیون به روش ENTER استفاده می‌شود که در آن کلیه متغیرهای مستقل همزمان وارد مدل شده و اثرات کلیه متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته بررسی می‌گردد. همان‌طوری که در جدول (۱۳) قابل مشاهده است، متغیرهای مستقل، مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری است و متغیر وابسته مناطق هشتگانه سطح شهر اهواز است. در جدول (۱۳) مقدار ضریب تعیین R^2 نشان داده می‌شود که برابر با ۰/۷۱۱ است. ضریب تعیین R^2 به دست آمده نشان می‌دهد تقریباً ۷۰٪ درصد تغییرات وابسته، توسط

معیار مؤلفه حاکمیت قانون باعث می‌شود تا انحراف معیار متغیر وابسته به اندازه ۰/۲۴۵ تغییر کند. این اندازه تغییر برای مؤلفه مشارکت برابر یا ۰/۱۴۷ و مؤلفه عدالت برابر با ۰/۱۱۹ است.

۴- نتیجه گیری

در این پژوهش، هدف رسیدن به یک میانگین کلی از مناطق هشتگانه شهر اهواز در چارچوب حکمرانی خوب شهری بوده است. برای رسیدن به این امر، میانگین تمام مؤلفه‌ها با توجه به جمعیت مناطق مورد ارزیابی قرار گرفته شده‌اند. به طور کلی گروه‌های (شهروندان، بخش دولتی، بخش خصوصی) مورد پرسش قرار داده شده در سطح شهر اهواز وضعیت مؤلفه عدالت را با میانگین کل ۱/۸۶۷ و همچنین مؤلفه شفافیت را با میانگین کل ۱/۹۹ در وضعیتی بسیار ضعیف و نامناسب در سطح شهر اهواز ارزیابی کرده‌اند. اما در مؤلفه‌های اجماع‌پذیری با میانگین کل ۲/۰۴۵، مسئولیت‌پذیری با میانگین کل ۲/۱۴، حاکمیت قانون با میانگین کل ۲/۱۵۶۵، کارایی با میانگین کل ۲/۴۰۹۵ و پاسخ‌گویی با میانگین کل ۲/۴۲۷۵ در وضعیتی ضعیف توسط گروه‌های مورد ارزیابی قرار گرفته شده است. در مؤلفه مشارکت با اندکی بهبود نسبت به سایر مؤلفه‌ها با میانگین کل ۲/۲۰۱۲ در وضعیتی پایین‌تر از متوسط و ضعیف مورد ارزیابی قرار گرفته شده‌اند. در نهایت گروه‌ها ارزیابی شهر اهواز را در چهارچوب حکمرانی خوب شهری با میانگین کل ۲/۲۰۱۲ در وضعیتی پایین‌تر از متوسط و تا حدودی ضعیف ارزیابی کرده‌اند. این وضعیت نشان می‌دهد که به طور کلی وضعیت شهر اهواز در چهارچوب حکمرانی مناسب نیست و بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر «وضعیت شهر اهواز در چهارچوب حکمرانی خوب شهری نیست» مورد تأیید قرار می‌گیرد و همچنین اختلاف اهمیت وجود دارد. در ادامه برای تعیین اختلاف بین مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری در سطح شهر، تجزیه و تحلیل داده‌ها معنادار بودن آن را در سطح ۹۹ درصد مورد آزمون قرار گرفت. مقدار بتا محاسبه شده (بزرگ بودن مقدار بتا نشان‌دهنده اهمیت نسبی و نقش آن متغیر در پیش‌گویی متغیر وابسته دارد) نیز نشان داد که مؤلفه حاکمیت قانون، مشارکت و عدالت بالاترین میزان اهمیت و تأثیرگذاری را بر ارزیابی متغیر وابسته

(مناطق هشتگانه) داشته است. زیرا یک واحد تغییر در انحراف معیار مؤلفه حاکمیت قانون باعث می‌شود، تا انحراف معیار متغیر وابسته به اندازه ۰/۲۴۵ تغییر کند. این اندازه تغییر برای مؤلفه مشارکت برابر یا ۰/۱۴۷ و مؤلفه عدالت برابر با ۰/۱۱۹ است. این امر تأکید بر مؤلفه حاکمیت قانون، مشارکت و عدالت را بر سایر مؤلفه‌ها نشان می‌دهد. اولویت مؤلفه حاکمیت قانون بر مشارکت، عدالت و همچنین سایر مؤلفه‌های حکمرانی خوب نشان می‌دهد که بالاترین میزان تأثیرگذاری متعلق به این مؤلفه است. زیرا در یک بستر قانونمند است که یک شهر می‌تواند وضعیت در حال بهبودی را برای خود تأمین کند. سایر مؤلفه‌ها نیز در بستری به نام قانونمندی است که معنا پیدا می‌کنند. در نتیجه مؤلفه حاکمیت قانون، پیش‌فرضی بر سایر مؤلفه‌هاست. در ادامه، همان گونه که مشاهده شد، آمارهای سرشماری نفوس مسکن با تحقیق، دارای روابط معنادار است. به این منظور که پایین‌ترین میزان مناطق شهر اهواز در چارچوب بودن حکمرانی خوب شهری متعلق به منطقه ۶ با میانگین ۱/۶۱ است. این منطقه با نرخ بی‌سوادی ۲۵/۶۲۸ نسبت به سایر مناطق بالاترین میزان نرخ بی‌سوادی را داراست. از سویی دیگر با جمعیت ۱۹۴ هزار نفری بالاترین میزان تراکم را در سطح مناطق هشتگانه شهر اهواز و همچنین بالاترین میزان نرخ بیکاری با ۹/۴۸۵ را داراست. از سویی دیگر منطقه ۲ که نسبت به سایر مناطق شهر اهواز با میانگین ۳/۰۱ در چارچوب حکمرانی خوب شهری است، دارای وضعیتی بهتر است. این منطقه با نرخ ۳/۰۹ پایین‌ترین میزان نرخ بی‌سوادی را نسبت به سایر مناطق داراست. از سویی دیگر با جمعیت ۷۴ هزار نفری، پایین‌ترین میزان تراکم را در سطح مناطق هشتگانه شهر اهواز و همچنین پایین‌ترین میزان نرخ بیکاری را با ۱/۸۴ درصد داراست. سایر مناطق نیز دارای همچنین رابطه معناداری است. در نتیجه می‌توان نتیجه گرفت وضعیت مناطق شهر اهواز در چهارچوب حکمرانی خوب شهری دارای روابط معنادار با میزان تراکم جمعیت، نرخ بی‌سوادی و همچنین درصد بیکاری است.

منابع

اسماعیل‌زاده، حسن و مجتبی همتی، (۱۳۹۱): حکمروایی خوب، راه چاره تحقق شهر خوب، ماهنامه

حکمروایی خوب شهری، فصلنامه شهرداری‌ها، سال ۶، شماره ۶۹، صص ۲۱-۲۹.

مرکز آمار ایران، (۱۳۹۰): سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، شهر اهواز.

موحد، علی، سجاد قاسمی کفرودی، موسی کمان‌رودی، فرزانه ساسان‌پور، (۱۳۹۴): بررسی توسعه محله‌های شهری با تأکید بر الگوی حکمروایی خوب شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۹ شهرداری تهران)، فصلنامه برنامه‌ریزی و آمایش فضا، دوره ۱۹، شماره ۱، صص ۱۷۹-۱۴۷، ۱۳۹۴.

Aylett, Alexander, (2015): Institutionalizing the urban governance of climate change adaptation: Results of an international survey". Journal of Building Capacity for Climate Change Adaptation in Urban Areas, Vol. 41, No. 1, pp: 4-16. (DOI: 10.1016/j.uclim.2015.06.005).

Blair, H. (2000): Participation and Accountability at the Periphery: Democratic Local Governance in Six Countries. World Development, pp: 21-39.

Kaufman D, Kraay A, Mastruzzi M. (2005): Measuring governance using cross-country perceptions data. The World Bank. (<http://www.worldbank.org/wbi/governance/govdata/>)

Kaufmann D. (2006): Myths and realities of governance and corruption. World Bank. (http://www.worldbank.org/wbi/governance/pdf/2-1_GCR_Kaufmann.pdf)

Kaufmann, d, leautier, f, mastruzzi, m (2004): Governance and the city: an empirical exploration into global determinants of urban performance.

Rumi, A. (2010): Capacity building of municipal functionaries for good governance in Uttarakhand, India. Habitat International, Vol 34, pp: 386-391.

Stewart, K, (2006): Designing good urban governance indicators: The importance of citizen participation and its evaluation in Greater Vancouver, Cities, Vol. 23, No. 3, pp: 196-204.

UNDP, (1997): Defining Core Characteristics of Good Governance, United Nations

اطلاعات سیاسی - اقتصادی، سال ۲۶، شماره ۲، صص ۱۱۵-۱۰۲.

اکبری، غضنفر، (۱۳۸۶): سرمایه اجتماعی و حکمرانی شهری. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره ۸۳، صص ۱۳۵-۱۵۴.

الوانی، سید مهدی، محسن علیزاده ثانی، (۱۳۸۶): تحلیلی بر کیفیت حکمرانی خوب در ایران، فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۵۳، صص ۲۴-۱.

برآبادی، محمود، (۱۳۸۴): الفبای شهر، چاپ اول، انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.

برک‌پور، ناصر و ایرج اسدی، (۱۳۹۰): مدیریت و حکمروایی شهری، انتشارات دانشگاه هنر.

برک‌پور، ناصر؛ حامد گوهری‌پور و مهدی کریمی، (۱۳۸۹): ارزیابی عملکرد شهرداری‌ها بر پایه سنجش میزان رضایت مردم از خدمات شهری (نمونه موردی: مناطق ۱ و ۱۱ شهر تهران)، دو فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۵، صص ۲۱۸-۲۰۳.

برک‌پور، ناصر، (۱۳۸۱): گذار از حکومت شهری به حاکمیت شهری در ایران، رساله دوره دکتری شهرسازی، دانشگاه تهران.

رهنمایی، محمد تقی و مهناز کشاورز، (۱۳۸۹): بررسی الگوی حکمروایی خوب و نقش دولت در مدیریت و اداره امور شهرها در ایران، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۱، شماره ۱، صص ۵۵-۲۳.

سازمان برنامه و بودجه استان خوزستان، (۱۳۷۶): گزارش اجتماعی و اقتصادی شهر اهواز.

سازمان نیروهای مسلح، (۱۳۸۴): فرهنگ جغرافیایی آبادی‌های شهرستان اهواز، جلد اول.

ساسان‌پور، فرزانه، (۱۳۸۸): ارزیابی توان پایداری محیط شهری برای مدیریت خوب شهری، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، جلد ۱۰، شماره ۱۳، صص ۲۳۱-۲۰۳.

شهرداری اهواز، (۱۳۹۲): آمارنامه کلان‌شهر اهواز، فصل دوم: جمعیت، معاونت برنامه‌ریزی و توسعه شهرداری اهواز.

شهیدی، محمد حسین، (۱۳۸۶): شهرسازی، حمل‌ونقل و حکمروایی شهری، جستارهای شهرسازی شماره ۲۰-۱۹، صص ۳۸-۴۴.

عربشاهی، زهرا، (۱۳۸۳): برنامه قانون چهارم زیر ذره‌بین

Development Programme, Management Development and Governance Division, Strengthening Capacity for People-Centred Development, UNDP, New York.

UN-HABITAT. (2004): Urban Governance Index(UGI), A Tool to measure progress in achieving good urban governance (Global Campaign on urban Governance).

United Nations Development Programme (1997): Governance for sustainable human development: a UNDP policy document. New York: UNDP. (<http://magnet.undp.org/policy/chapter1.htm>.)

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

